

ОСОБЛИВОСТІ СТАНУ ВЗАЄМОРОЗРАХУНКІВ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Проаналізовано стан розрахунків енергогенеруючих компаній з позиції статусу підприємств у взаємовідносинах дебітор-кредитор. Доведено, що енергетичні компанії мають переважний статус дебітора, що визначає особливу важливість управління кредиторською заборгованістю.

Ключові слова. Взаєморозрахунки, зобов'язальний статус, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість.

The characteristics of the condition of mutual settlements of energy-generating companies from the position of status of enterprises in mutual relations debtor-creditor has been analyzed in the article. It is proved that power companies have overwhelming status of debtor which determines the special importance of management an account payable.

Key words. Mutual settlements, debt status, account receivable, account payable.

Постановка проблеми. Взаєморозрахунки відіграють важливу роль в діяльності будь-яких підприємств. Відображаючи зобов'язальні відносини «підприємство-контрагенти» у фінансовій площині їх стан впливає не лише на правовідносини підприємства з постачальниками, покупцями, персоналом, державою та іншими суб'єктами, але і на фінансовий стан. Таким чином, стан взаєморозрахунків має подвійну вагу для підприємства: і як характеристика взаємовідносин з контрагентами, і як важлива характеристика фінансового стану і через це – рівня фінансової та економічної безпеки підприємства.

Тому проблематика дослідження розрахунків підприємства достатньо інтенсивно пророблюється у фаховій літературі. Зокрема, з даного приводу Гойло Н.В. наводить дані, про те, що протягом 1991–2010 рр. з тематики розрахунків захищено 7 дисертацій білоруськими вченими (з них 1 докторська), 155 дисертацій українськими вченими (з них 6 докторських) та 357 – російськими (з них 6 докторських), які частково або повністю присвячені проблемам системи розрахунків підприємства [1, с.50]. Проте слід визнати, що переважна більшість досліджень присвячені окремим аспектам обліку, вдосконалення управління розрахунковими операціями та юридичним аспектам регулювання відносин з приводу виникнення, а також погашення зобов'язань. В той же час з точки зору впливу на фінансовий стан та економічну безпеку важливими є характеристики стану взаєморозрахунків, які дозволяють оцінити статус підприємства в розрізі відносин кредитор-дебітор та тенденції їх зміни.

Метою статті є аналіз стану розрахунків підприємств саме з позиції характеристики їх статусу у відносинах дебітор-кредитор з іншими суб'єктами в ході господарської діяльності.

Для аналізу стану та динаміки взаєморозрахунків було обрано чотири крупні енергогенеруючі компанії України: ПАТ «Дніпроенерго» (Запоріжжя), ПАТ «Західенерго» (Львів), ПАТ «Київенерго», ПАТ «Донецькобленерго». В якості інформаційної бази було використано звітність підприємств, яку вони оприлюднюють відповідно до Положення «Про розкриття інформації емітентами цінних паперів» від 19.12.2006 р. № 1591 [7]. Квартальна та річна фінансова звітність зазначених підприємств міститься в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>. Масиви будувалися за кварталними річними звітами, які відображають стан показників балансу на кінець року кожного кварталу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розрахунки з дебіторами та кредиторами пов'язані з вхідними та вихідними фінансовими потоками. В науковій літературі стан цих розрахунків у певний момент розкривається через суми дебіторської та кредиторської заборгованості. Дебіторська та кредиторська заборгованість має великий вплив на фінансові результати підприємства та на господарську діяльність загалом. Так, значні обсяги дебіторської заборгованості призводять до зменшення оборотних коштів підприємства і це, в свою чергу, зумовлює збільшення кредиторської заборгованості перед постачальниками, заборгованості за податками та іншими платежами.

З такого боку розглядається дебіторська заборгованість, наприклад, Рибалко О.М., Сичовою М.Б., які зазначають, що некерована дебіторська заборгованість, як правило, є однією з причин кризового стану [9, с.165]. Аналогічну позицію можна зустріти в роботах інших фахівців [3–5].

Слід відзначити, що дебіторську заборгованість розглядають і крізь призму операційного ризику [2]. Такий підхід є виправданим, оскільки передача товарів та послуг без їх фактичної оплати одразу створює ризик затримки в оплаті чи взагалі її відсутність. Безумовно, кожному суб'єктові підприємницької діяльності необхідно управляти дебіторською заборгованістю з тим, щоб знайти оптимальний баланс між її стимулюючим впливом на реалізацію продукції та послуг і негативним впливом на величину оборотних коштів підприємства. Але не меншу увагу потрібно приділяти і управлінню кредиторською заборгованістю, яка є найбільш дешевим джерелом залучених ресурсів. Проте визнання зобов'язання тягне за собою відтік грошових коштів або інших активів підприємства в майбутньому, що становить небезпеку для підприємства. Це може не дозволити підприємству досягти намічених цілей в розвитку, що прямо означає зниження рівня економічної безпеки. Іноді виникає ситуація, коли після погашення підприємством одного зобов'язання виникає інше. Як зауважують Н.В. Марчак, О.О. Фокіна, більшість функціонуючих підприємств за останні роки не можуть похвалитися достатньою прибутковістю, а все більше збільшують кредиторську заборгованість. Слід погодитися з зазначеними авторами, що це являє собою тенденцію значного зростання зобов'язань над борговими вимогами. Проте залучення позикових засобів в основній масі спрямоване не на реструктуризацію виробництва, а, навпаки, на погашення своїх зобов'язань перед іншими кредиторами [6, с. 237]. І хоча В.М. Потій зазначає, що підприємство може стабільно функціонувати та розвиватися і при наявності певної величини кредиторської заборгованості [8, с. 23], на нашу думку, потрібно додати, що при

цьому має зберігатися (або підвищуватись) можливість погашення підприємством зобов'язань, інакше буде реалізовуватися сценарій функціонування підприємства «в борг» з високим ризиком правових конфліктів з кредиторами та дуже низьким рівнем економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Не заглиблюючись у дискусію щодо сутності розрахунків, зазначимо лише, що вони виникають там, де мають місце зобов'язальні відносини. Останні передбачають наявність зобов'язального статусу учасників, який може приймати три значення: зобов'язання вчинити певні дії; зобов'язання сплатити певну суму коштів; нейтральний статус, який означає відсутність зобов'язань.

Взаєморозрахунки фактично опосередковують зобов'язальний статус підприємства у фінансовій площині, так як він у взаєморозрахунках відображається у грошовій (а не в натуральній, як у самих зобов'язаннях) формі. В цьому, на нашу думку, і полягає економічна сутність взаєморозрахунків. Зобов'язальний статус, опосередкований взаєморозрахунками, набуває трьох значень: кредитор, дебітор та нейтральний статус.

З наведеного вище визначення логічно випливає, що основною функцією взаєморозрахунків є опосередкування зобов'язальних взаємовідносин підприємства у фінансовому середовищі. Саме за допомогою взаєморозрахунків відбувається зміна зобов'язального статусу їх учасників (тобто підприємства та контрагентів).

Тому стан взаєморозрахунків підприємства визначається двома наборами параметрів, а саме: а) параметрами, які характеризують співвідношення зобов'язальних статусів, яких одночасно набуває підприємство у відносинах з різними контрагентами;

б) параметри, які є кількісними характеристиками зобов'язальних статусів підприємства, тобто характеризують величину, стан та динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості, заборгованості за кредитами та ін.

Проаналізуємо співвідношення зобов'язальних статусів обраних для дослідження підприємств. Для цього розрахуємо в динаміці показник структури зобов'язальних статусів підприємства як відношення дебіторської заборгованості до кредиторської заборгованості та інших зобов'язань підприємств.

$$r = \frac{D}{Z} \quad (1)$$

де r – відношення зобов'язань контрагентів перед підприємством (дебіторська заборгованість) до зобов'язань підприємства перед контрагентами;

D – дебіторська заборгованість;

Z – зобов'язання підприємства.

Якщо $r > 1$ – підприємство має статус кредитора у відносинах з контрагентами. Якщо $r < 1$ – підприємство має статус переважно дебітора.

Для досліджуваних підприємств динаміка даного показника наведена на рис. 1.

Як бачимо з даного рисунку, для всіх чотирьох досліджуваних енергокомпаній у відносинах з контрагентами переважає зобов'язальний статус дебітора, оскільки зобов'язання підприємства значно переважають дебіторську заборгованість.

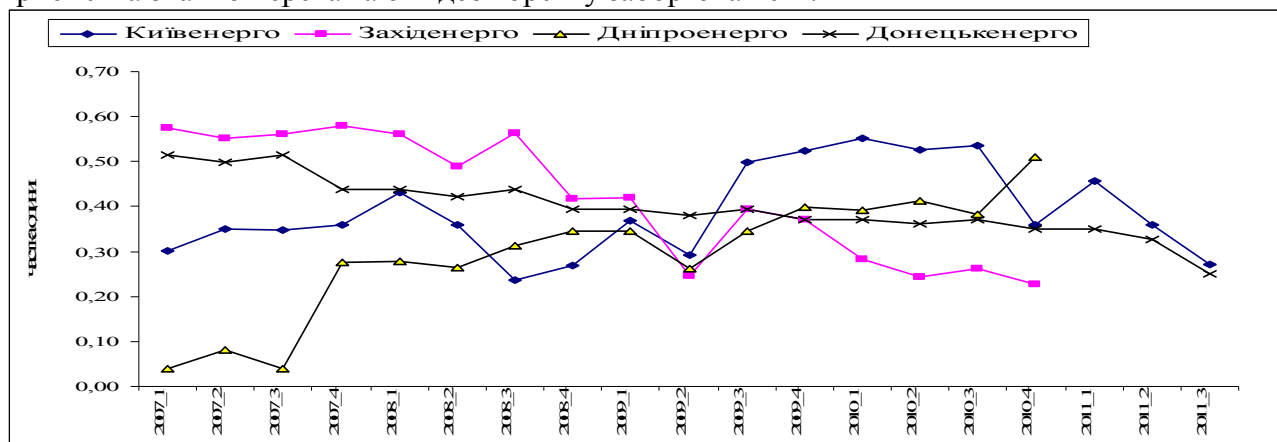

Рис. 1. Відношення дебіторської заборгованості до зобов'язань станом на кінець відповідного кварталу.

Джерело: розраховано та побудовано автором згідно публічній фінансовій звітності підприємств, оприлюдненій в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

Слід зазначити, що для ПАТ «Дніпроенерго» спостерігається ріст показника r , що вказує на посилення статусу кредитора, тоді як для ПАТ «Західенерго» та ПАТ «Донецькенерго» – тенденція протилежна, що вказує на посилення статусу дебітора у взаємовідносинах обох підприємств з іншими суб'єктами зобов'язальних відносин.

Статистичні характеристики показника структури зобов'язальних статусів підприємства r наведено в таблиці 1.

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 1, можна констатувати:

- відношення дебіторської заборгованості до зобов'язань для всіх енергогенеруючих компаній значно менше одиниці і перебуває в межах 0,2–0,7, що вказує на те, що досліджувані підприємства мають в кожен момент часу зобов'язань перед контрагентами більше, ніж контрагенти перед підприємством;

- верхня межа довірчого інтервалу ні в одному випадку не перетинає одиницю, що вказує на незмінність переважаючого статусу, тобто система взаєморозрахунків на підприємствах побудована так, що підприємство постійно «винне» кредиторам більшу суму, ніж дебітор підприємству.

Таблиця 1. Статистичні характеристики показника структури зобов'язальних статусів енергогенеруючих компаній.

Підприємство	Середнє значення	Варіація, %	Середньо-квадратичне відхилення, σ	Довірчий інтервал для ймовірності 95% (середнє значення $\pm 2\sigma$)	
				нижня межа	верхня межа
Київенерго	0,39	80,69	0,10	0,19	0,59
Західенерго	0,42	83,74	0,14	0,15	0,69
Дніпроенерго	0,29	161,06	0,14	0,02	0,56
Донецькенерго	0,40	66,05	0,07	0,27	0,53

Джерело: розраховано автором згідно публічної фінансової звітності підприємств, оприлюдненої в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

З вищевказаного можна зробити висновок, що для енергогенеруючих компаній не дебіторська заборгованість, як це вважає ряд фахівців, які розглядають підприємства в цілому без галузевої специфіки [4, 9], а зобов'язання є найважливішим сегментом управління взаєморозрахунками в контексті забезпечення економічної безпеки. Низький рівень показника r вказує на те, що навіть у ідеалізованому випадку, коли буде налагоджено миттєву стовідсоткову інкасацію дебіторської заборгованості, це не дасть змогу підприємству виконати всі існуючі на даний момент зобов'язання перед контрагентами, що становить потенційну загрозу для підприємства і значно знижує рівень його економічної безпеки.

В даному контексті ми цілком погоджуємося з аналітиками інвестиційного банку Phoenix Capital, які в цілому нейтрально оцінили факт, що Уряд України дозволив державному енергоринку (Оптовий ринок електроенергії – ОРЕ) взяти кредит на суму 650 грн. для розрахунку з державними енергогенеруючими компаніями. В зазначеній оцінці вірно підмічено, що погашення боргів ОРЕ перед генеруючими компаніями все рівно не дозволить їм розрахуватися за вугілля та за іншими зобов'язаннями [10]. При значному домінуванні зобов'язань над дебіторською заборгованістю потрібно насамперед концентрувати увагу на управлінні розрахунками з кредиторами. Хоча, звичайно, не можна лишати поза увагою і дебіторську заборгованість.

Проаналізуємо структуру зобов'язань підприємства в розрізі контрагентів (рис.2).

Виходячи з результатів дослідження структури зобов'язань досліджуваних енергогенеруючих компаній в розрізі суб'єктів-контрагентів слід зазначити, що досліджувана структура має певні спільні риси для досліджуваних підприємств і, одночасно, суттєві відмінності.

Спільним є те, що взаєморозрахунки з персоналом не відіграють суттєву роль у набутті підприємством статусу дебітора. Роль розрахунків з персоналом у зобов'язаннях для всіх досліджуваних підприємств незначна. Не відіграють суттєвої ролі у формуванні зобов'язань і розрахунки з державою для двох з досліджуваних підприємств ПАТ «Донецькенерго» та ПАТ «Київенерго» тоді як для ПАТ «Дніпроенерго» та ПАТ «Західенерго» розрахунки з даним суб'єктом формують близько 5% зобов'язань.

Для всіх досліджуваних енергогенеруючих компаній важливу роль у формуванні зобов'язань відіграють розрахунки з підприємствами та організаціями (кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги).

При цьому лише для ПАТ «Дніпроенерго» даний вид зобов'язань не є найбільшим у структурі.

Банківські кредити відіграють помітну роль у формуванні зобов'язань всіх досліджуваних підприємств, крім ПАТ «Донецькенерго». Для ПАТ «Дніпроенерго» кредити комерційних банків та відсотки за ними формують все більшу частку зобов'язань підприємства, тоді як для ПАТ «Київенерго» та ПАТ «Західенерго» роль взаємовідносин з зазначеними суб'єктами у формуванні розрахунків зменшується.

Лише для ПАТ «Донецькенерго» значну роль у формуванні зобов'язань відіграють позикові кошти небанківських установ (стаття балансу «Інші довгострокові фінансові зобов'язання»).

Розглянемо такий показник, який вказує на роль кредиторської заборгованості (а це головна складова зобов'язань досліджуваних енергокомпаній), як відношення кредиторської заборгованості до власного капіталу. Статистичні характеристики даного показника наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Статистичні характеристики відношення кредиторської заборгованості до власного капіталу досліджуваних енергогенеруючих компаній.

Підприємство	Середнє значення	Варіація, %	Середньо-квадратичне відхилення σ	Довірчий інтервал для ймовірності 95% (середнє значення $\pm 2\sigma$)	
				нижня межа	верхня межа
Київенерго	1,13	203,64	0,65	-0,16	2,43
Західенерго	0,59	1091,44	1,51	-2,43	3,61
Дніпроенерго	3,05	2,21	2,61	0,28	0,25
Донецькенерго	-2,36	-2,36	-2,36	-2,36	-2,36

Джерело: розраховано автором згідно даних публічної фінансової звітності підприємств, оприлюдненої в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

Дані, наведені в таблиці 2, дозволяють констатувати таке:

- середнє значення кредиторської заборгованості перевищує власний капітал для ПАТ «Київенерго» на 13%, а для ПАТ «Дніпроенерго» в три рази;
- ПАТ «Донецькенерго» в переважній кількості точок спостережень (кінець кварталів 2007–2011 рр.) не має власного капіталу. Формально його величина від'ємна і кредиторська заборгованість йде не лише на формування активів, але й на покриття збитків підприємства;

- середня величина відношення кредиторської заборгованості до власного капіталу для ПАТ «Західенерго» менше одиниці, але висока варіація даного показника та висока верхня межа довірчого інтервалу вказує, що в окремі моменти часу кредиторська заборгованість з високою ймовірністю буде перевищувати власний капітал. Від'ємне значення нижньої межі довірчого інтервалу (як і для ПАТ «Київенерго») вказує, що в певні моменти часу величина власного капіталу від'ємна, і кредиторська заборгованість є одним з джерел покриття збитків.

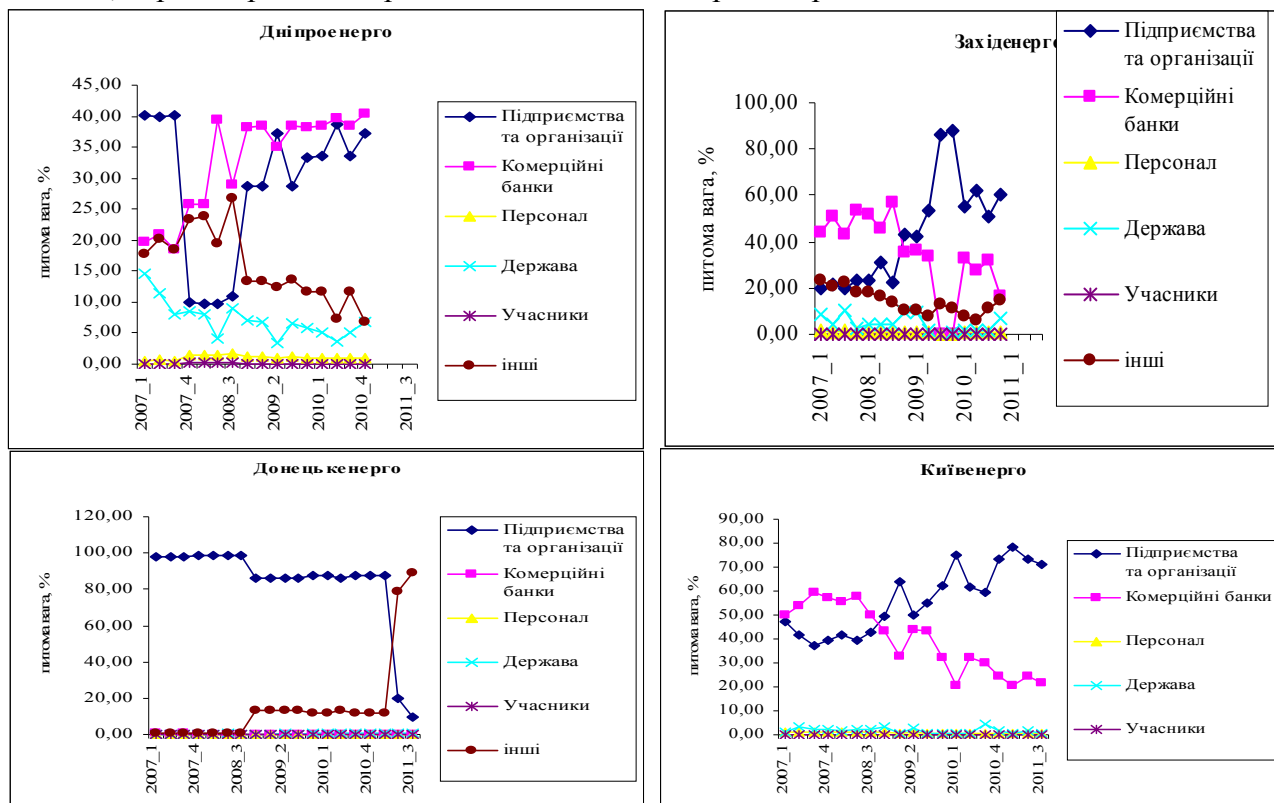

Рис.2. Питома вага контрагентів у зобов'язаннях енергогенеруючих компаній.

Джерело: розраховано та побудовано автором згідно публічній фінансовій звітності підприємств, оприлюдненій в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

В цілому потрібно відзначити, що рівень кредиторської заборгованості надмірно високий не лише в структурі зобов'язальних статусів, але і в структурі джерел фінансування. Зокрема, він значно перевищує в середньому, або ж в окремі моменти часу, власні джерела фінансування, що ставить під загрозу фінансову стабільність та незалежність підприємства.

Хоча отримані вище результати вказують, що основну роль у взаєморозрахунках відіграють ті, які спрямовані на зменшення зобов'язань, але не можна повністю оминати увагою й деборську заборгованість. Коротко спинимося на такій її характеристиці, як питома вага в активах (в цілому та оборотних).

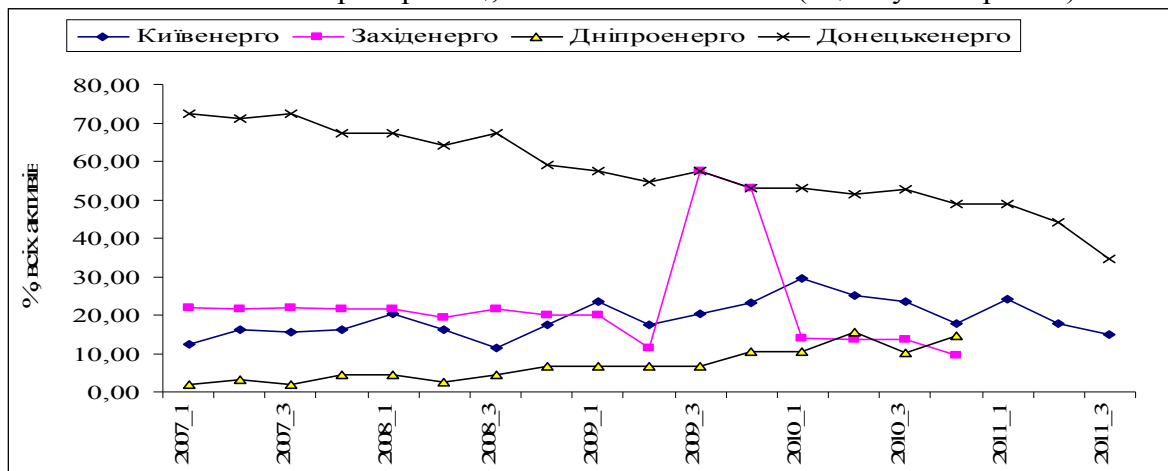

Рис.3. Питома вага дебіторської заборгованості в активах підприємств.

Джерело: розраховано та побудовано автором згідно публічній фінансовій звітності підприємств, оприлюдненій в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

Аналізуючи дані, наведені на рис. 3–4, слід констатувати, що питома вага дебіторської заборгованості в загальних та оборотних активах зменшується для ПАТ «Донецькенерго». Однак, таку тенденцію лише умовно можна назвати позитивною, оскільки 70% оборотних активів підприємства «заморожено» в дебіторській заборгованості. Для ПАТ «Дніпроенерго», навпаки, питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах зростає і на початок 2011 року досягла майже 50%. Для двох інших підприємств з числа досліджуваних значення даного показника не проявляє тенденцій, але лишається стабільно високим. Статистичні характеристики питомих ваги дебіторської заборгованості в оборотних активах наведено в табл. 3.

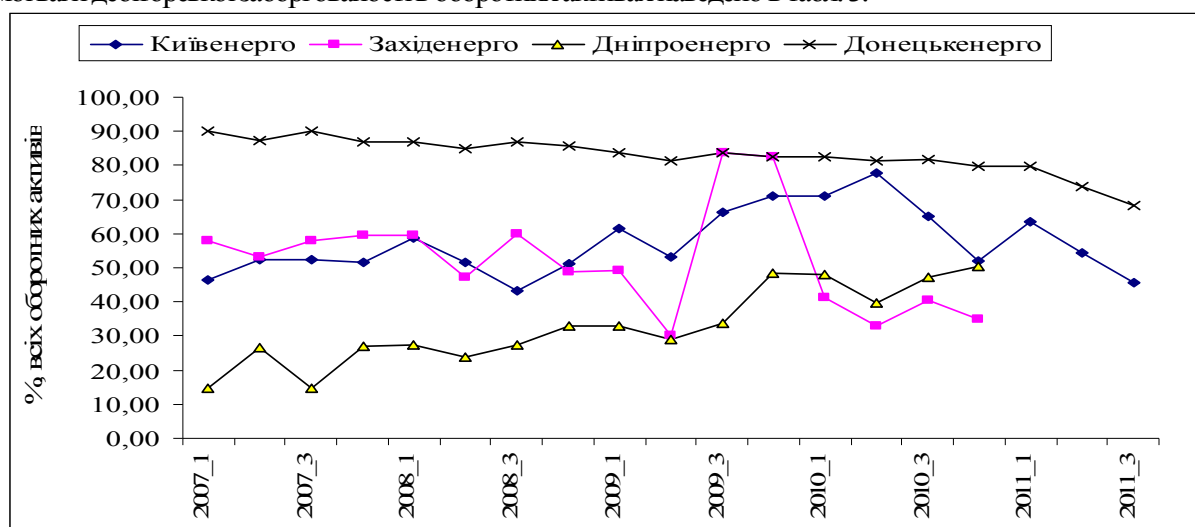

Рис.4. Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств.

Джерело: розраховано та побудовано автором згідно публічної фінансової звітності підприємств, оприлюдненій в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

Таблиця 3. Статистичні характеристики питомих ваги дебіторської заборгованості в оборотних активах енергогенеруючих компаній.

Підприємство	Середнє значення	Варіація, %	Середньо-квадратичне відхилення	Довірчий інтервал для ймовірності 95%	
				нижня межа	верхня межа
Київенерго	57,3	60,2	9,6	38,0	76,5
Західенерго	52,4	102,2	15,5	21,4	83,5
Дніпроенерго	32,8	109,4	11,3	10,1	55,5
Донецькенерго	83,1	26,3	5,3	72,5	93,6

Джерело: розраховано автором згідно даних публічної фінансової звітності підприємств, оприлюдненій в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

Як видно з таблиці 3, верхні значення довірчого 95% інтервалу для питомих ваги дебіторської заборгованості енергокомпаній є загрозливою високими для всіх підприємств. Адже не може вважатися нормальним такий фінансовий стан, коли 70-90% оборотних коштів в окремі моменти відволікаються в дебіторську заборгованість. І хоча не можна сказати, з огляду на значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською, що такий високий рівень дебіторської заборгованості є головним чинником надмірно високого рівня зобов'язань генеруючи компаній, але, без сумніву, підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю є суттєвим резервом оптимізації взаєморозрахунків підприємства.

Проте високий рівень дебіторської заборгованості є, на нашу думку, не головним негативним її параметром. Значно більший негативний вплив на економічну безпеку підприємства є значна частка сумнівної дебіторської заборгованості (табл. 4), тобто такої заборгованості дебіторів, повернення якої є малоімовірною.

Таблиця 4. Статистичні характеристики питомих ваги сумнівної дебіторської заборгованості в її первісній вартості для енергогенеруючих компаній.

Підприємство	Середнє значення	Варіація, %	Середньо-квадратичне відхилення	Довірчий інтервал для ймовірності 95%	
				нижня межа	верхня межа
Київенерго	51,12	91,15	13,00	25,12	77,12
Західенерго	2,36	1049,27	6,72	0,00	15,80
Дніпроенерго	91,20	19,89	5,97	79,26	100,00
Донецькенерго	18,70	342,48	18,13	0,00	54,95

Джерело: розраховано автором згідно даних публічної фінансової звітності підприємств, оприлюдненій в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, за Інтернет-адресою - <http://smida.gov.ua/db/emitent>.

Як видно з таблиці 4, лише для ПАТ «Західенерго» питома вага сумнівної дебіторської заборгованості є незначною (але в окремі моменти може досягати майже 16% всього обсягу первісної дебіторської заборгованості. Для ПАТ «Донецьенерго» середнє значення сумнівної дебіторської заборгованості 18,7%, але в окремі періоди (див. верхню межу) може перевищувати 50% рівень первісної вартості дебіторської заборгованості. Гірша ситуація для ПАТ «Київенерго», де вже середній рівень сумнівної дебіторської заборгованості перевищує 50% рівень її первісної вартості. Найгірша ситуація в ПАТ «Дніпроенерго», де на сумнівну дебіторську заборгованість припадає понад 90% її первісної вартості. Таким чином, можна зробити висновок, що через сумнівну дебіторську заборгованість відбувається втрата значної частини активів енергетичних компаній.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, не применшуючи значення управління дебіторською заборгованістю, для енергогенеруючих компаній все ж більше значення в контексті економічної безпеки набуває управління зобов'язаннями підприємства, оскільки в структурі зобов'язального статусу всіх досліджених підприємств значно переважає їх статус дебітора. Таким чином, навіть повне уникнення дебіторської заборгованості (що може розглядатися як ідеалізована ситуація) не вирішує проблеми виконання зобов'язань енергогенеруючих компаній перед контрагентами. Основна увага з позиції забезпечення стабільності фінансового стану та економічної безпеки підприємств має приділятися розрахункам з постачальниками. Проте, поряд з цим, менеджмент підприємства не повинен омінати і підвищення ефективності управління розрахунками і з такими суб'єктами, як комерційні банки. Як показало дослідження специфіки розрахунків енергогенеруючих компаній, роль банківських кредитів та відсотків за ними в зобов'язаннях досить значна, а в ряді випадків порівняна з кредиторською заборгованістю перед постачальниками. Конкретні інструменти, які для цього доцільно застосовувати, потребують обґрунтування та розробки в окремому дослідженні. Зараз лише обмежимося тим, що спрямовані вони повинні бути на забезпечення дотримання графіка розрахунків з кредиторами, досягнення балансу між керованістю зобов'язаннями (досягається за рахунок підвищення питомої ваги банківських кредитів) та вартістю обслуговування зобов'язань (досягається зменшенням частки банківських кредитів), оптимізація обсягу та параметрів дебіторської заборгованості та зобов'язань.

Хоча роль зобов'язань у взаєморозрахунках для енергогенеруючих компаній України і значна, але нехтувати управлінням дебіторською заборгованістю не можна. Вона становить переважну частку оборотних активів досліджуваних підприємств, що означає напругу у фінансуванні поточної діяльності та програм розвитку підприємств, що негативно впливає на рівень економічної безпеки підприємства. Висока варіація всіх показників, що характеризують як зобов'язання, так і дебіторську заборгованість, вказує на їх високу мінливість, що є наслідком некерованості взаєморозрахунками підприємств. Це вказує на необхідність побудови механізму управління розрахунками.

Найбільш ефективною буде комплексна система управління взаєморозрахунками як в частині зобов'язань підприємства, так і в частині дебіторської заборгованості.

Література

1. Гойло Н.В. Розрахунки підприємства: порівняння стану наукових досліджень в республіці Білорусь, Україні та Російській Федерації / Н.В. Гойло // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 50–58.
2. Демченко І. Дебіторська заборгованість – особливий вид операційного ризику [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2009/files/09divoor.pdf.
3. Іванілов О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства / О. С. Іванілов, В. В. Смачило, Є. В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 1. – С. 156–163.
4. Кузенко Т. Б. Управління дебіторською заборгованістю як фактор забезпечення фінансової безпеки підприємств / Т. Б. Кузенко, В. С. Сизова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 124–126.
5. Кузнецова С. А. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання формування фінансової складової економічної безпеки / С.А. Кузнецова, О.В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1(91). – С. 98–103.
6. Марчак Н.В. Управління кредиторською заборгованістю як джерелом фінансування підприємств / Н.В. Марчак, О.О. Фокіна // Інноваційна економіка. – 2011. – №3. – С. 237–239.
7. Положення «Про розкриття інформації емітентами цінних паперів», схвалене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19.12.2006 р. № 1591 / Зареєстроване в Міністерстві юстиції України від 5.02.2007 р. № 97/13364 (зі змінами та доповненнями) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0097-07>.
8. Потій В.М. Кредиторська заборгованість і її роль у формуванні капіталу підприємств / В.М. Потій // Ринок цінних паперів. – 2010. – №3–4. – С. 23–27.
9. Рибалко О.М. Деякі аспекти ефективного управління дебіторською заборгованістю / О.М. Рибалко, М.Б. Сичова // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – №1(9). – С. 164–169.
10. Электрогенерация: Украинское правительство решает проблемы расчетов с генкомпаниями – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.phoenix-capital.ua/ru/press/news_item?id=2108.